

Mishpatim: An Angel to walk before you - A minor character in a major story

I am sending an angel before you to guard you on the way and to bring you to the place that I have made ready. Pay heed to him and obey him. Do not defy him, for he will not pardon your offenses, since My Name is in him; but if you obey him and do all that I say, I will be an enemy to your enemies and a foe to your foes. When My angel goes before you and brings you to the Amorites, the Hittites, the Perizzites, the Canaanites, the Hivites, and the Jebusites, and I annihilate them, you shall not bow down to their gods in worship or follow their practices, but shall tear them down and smash their pillars to bits. You shall serve the LORD your God, and He will bless your bread and your water. And I will remove sickness from your midst.

But the LORD said to Moses, "He who has sinned against Me, him only will I erase from My record. Go now, lead the people where I told you. See, My angel shall go before you. But when I make an accounting, I will bring them to account for their sins."...

Then the LORD said to Moses, "Set out from here, you and the people that you have brought up from the land of Egypt, to the land of which I swore to Abraham, Isaac, and Jacob, saying, 'To your offspring will I give it' – I will send an angel before you, and I will drive out the Canaanites, the Amorites, the Hittites, the Perizzites, the Hivites, and the Jebusites – a land flowing with milk and honey. But I will not go in your midst, since you are a stiffnecked people, lest I destroy you on the way." When the people heard this harsh word, they went into mourning, and none put on his finery. Moses said to the LORD, "See, You say to me, 'Lead this people forward,' but You have not made known to me whom You will send with me. Further, You have said, 'I have singled you out by name, and you have, indeed, gained My favor.' Now, if I have truly gained Your favor, pray let me know Your ways, that I may know You and continue in Your favor. Consider, too, that this nation is Your people." And He said, "I will go in the lead and will lighten your burden." And he said to Him, "Unless You go in the lead, do not make us leave this place. For how shall it be known that Your people have gained Your favor unless You go with us, so that we may be distinguished, Your people and I, from every people on the face of the earth?" And the LORD said to Moses, "I will also do this thing that you have asked; for you have truly gained

שמות כג

הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל-המקום אשר הכנתי: השמר מפניו ושמע בקול אל-תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו: כי אם-שמע תשמע בקלו ועשית כל אשר אדבר ואניבתי את-איביך וצאתי את-צָרֶיךָ: כי-ילך מלאכי לפניך והביאך אל-האמרי והחתי והפרזי והכנעני החוי והיבوسی והכחֲדָתִינו: לא-תשתחֲוה לאלהיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם כי הרס תהרסם ושבר תשבר מצבתיהם: ועבדתם את יהוה אלהיכם וברך את-לחמכם ואת-מימיה וחסרתי מחלה מקרבך:

שמות לב

ויאמר יהוה אל-משה מי אשר חטא-לי אִמְחֶנּוּ מספרי: ועתה לך | נחה את-העם אל אשר-דברתי לך הנה מלאכי ילך לפניך וביום פְּקֻדֵי ופְּסֻדֹתֵי עליהם חטאתם:

שמות לג

ויִדְבֹר יהוה אל-משה לך עלה מזה אתה והעם אשר העלית מארץ מצרים אל-הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליִצְחָק וליַעֲקֹב לאמר לזרעך אתִּנְנָה: ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי את-הכנעני האמרי והחתי והפרזי החוי והיבوسی: אל-ארץ זבת חלב ודבש כי לא אעלה בקרבך כי עם-קשה-עֶרֶף אתה פֶּן-אֲכַלְךָ בדרך: וישמע העם את-הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא-שתו איש עדיו עליו: ... ויאמר משה אל-יהוה ראה אתה אמר אלי העל את-העם הזה ואתה לא הודעתני את אשר-תשלח עמי ואתה אמרת ידעתיד בשם וגם-מצאת חן בעיני: ועתה אם-נָא מְצָאתִי חן בעיניך הודעני נָא את-דְּרָכְךָ ואֲדַע לְמַעַן אֲמַצְא־חן בעיניך וראה כי עַמֶּךָ הַגּוֹי הַזֶּה: ויאמר פֶּנִי יִלְכוּ וְהִנַּחְתִּי לָךְ: ויאמר אליו אם-אֵין פְּנִיךָ הַלְכִים אֶל-תַּעֲלֶנּוּ מִזֶּה: וּבִמָּה | יוֹדַע אִפּוֹא כִי-מְצָאתִי חן בעיניך אֲנִי וְעַמֶּךָ הַלּוֹא בְּלָתֶךָ עִמּוֹ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמֶּךָ מִכָּל-הָעָם אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה: (פ) ויאמר יהוה אל-משה גם את-הדבר הזה אשר דברת אעשה כִּי-מְצָאתִי חן בעיני ואֲדַעַךָ בְּשֵׁם:

A lower angel

רש"י על שמות כ"ג:א

הנה אנכי שלח מלאך. כאן נתבשרו שעתידין לחטא, ושכינה אומרת להם כי לא אעלה בקרבך (שמות ל"ג):

רמב"ן - כאן נתבשרו שעתידין לחטא ושכינה אומרת כי לא אעלה בקרבך (להלן לג ג). לשון רש"י. ובאלה שמות רבה (לב ז) ראיתי גם כן יש מי שדורש כך שזה על דבר העגל. ויש לשאול שהרי הגזרה ההיא לא נתקיימה? שהקב"ה אמר לו ושלחתי לפניך מלאך כי לא אעלה בקרבך (להלן לג ב ג), ומשה בקש עליה רחמים ואמר אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה, ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלא בלכתך עמנו (שם טו-טז), ונתצח לו הקב"ה ואמר לו גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה (שם יז). וכך אמרו (סנהדרין שם) דאפילו בפרונקא לא קבלינה, דכתיב אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה? **והתשובה** לפי הדעת הזאת, כי הגזרה ההיא לא נתקיימה עם משה בימיו, הוא מה שאמר (להלן לג טז) ונפלינו אני ועמך... אבל לאחר מיתתו של משה רבינו שלח להם מלאך, וזה שאמר הכתוב (יהושע ה יד) ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו ויאמר לו הלנו אתה אם לצרנו, ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי. ושם תראה ששאלו יהושע מה אדוני מדבר אל עבדו (שם יד), ולא צוה דבר שנגלה אליו בעבורו, אלא שאמר לו של נעלך מעל רגליך (שם טו), ולא בירר למה בא. אבל היתה המראה להודיע אותו כי מעתה יהיה מלאך שלוח לפניו לצבא בבאם במלחמה. וזהו שאמר עתה באתי (שם יד). וכך אמרו בתנחומא (יח) אני הוא שבאתי בימי משה רבך ודחה אותי ולא רצה שאלך עמו. ומפורש אמרו (בשמו"ר לב ג) בטל שלא ימסרו להם שר כל ימי משה, וכיון שמת משה חזר אותו השר למקומו, שכן יהושע רואה אותו, שנאמר ויהי בהיות יהושע ביריחו ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי, לכך נאמר הנה אנכי שולח מלאך:

Once, when Joshua was near Jericho, he looked up and saw a man standing before him, drawn sword in hand. Joshua went up to him and asked him, "Are you one of us or of our enemies?" He replied, "No, I am captain of the LORD's host. Now I have come!" Joshua threw himself face down to the ground and, prostrating himself, said to him, "What does my lord command his servant?" The captain of the LORD's host answered Joshua, "Remove your sandals from your feet, for the place where you stand is holy." And Joshua did so.

יהושע ה
וְיִהְיֶה בְּהִיּוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירְיָחוֹ וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה-אִישׁ עֹמֵד לִנְגְדוֹ וְחַרְבּוֹ שְׁלּוּפָה בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם-לְצָרֵינוּ: וַיֹּאמֶר אֵלָיו כִּי אֲנִי שַׂר-צְבָא-יְהוָה עֵתָה בָאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל-פְּנֵי אֲרֻצָּה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל-עַבְדּוֹ: וַיֹּאמֶר שַׂר-צְבָא יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ שְׁלַנְעֶלְךָ מֵעַל רִגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן:

Michelangelo/Metatron - Guide/Helper/Herald

ר' חננאל
הנה אנכי שולח מלאך לפניך. המלאך הזה הוא מיכאל השר הגדול כענין שאמר גבריאל לדניאל (דניאל י"ב) ובעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך, וכתוב (שם י') אין אחד מתחזק עמי על אלה כי אם מיכאל שרכם והוא שנראה ליהושע והוא שאמר לו (יהושע ה') אני שר צבא ד' עתה באתי... ומה שאמר **כי לא ישא לפשעכם** כלומר **יש לכם להשמר מפניו שלא תחטאו**. שאף על פי שאני שולחו איני

אבן עזרא
יש אומרים כי המלאך [הוא] ספר תורה בעבור כי שמי בקרבו ואחרים אמרו [הוא] ארון הברית. ופירשו ושמע בקולו הכתוב בו ואמרו לא ישא השם לפשעכם. וכל אלה דברי רוח כי כל התורה והמקרא מלאים מזה הטעם. הוא ישלח מלאכו לפניך. המלאך הגואל אותי מכל רע. ומשה אמר וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים. ומלאך פניו הושיעם ויצא מלאך ה' ויאמר ה' למלאך המשחית בעם. אלהי שלח מלאכיה. דמה לבר אלהין ורבים כאלה. ובספר דניאל שר יון ושר פרס. כי אם

ולדעתי המלאך שיעד עתה להנהיגם הוא ענין אחר מן המלאך שיעד אחר חטא העגל, שכבר בארתי בפי' שופטים בענין המלאך שהתגאה אל גדעון. **שהמלאך יהיה לפעמים שליח שאין אדוניו אתו, ולפעמים ה' מדבר ופועל בו והוא שליח שאדוניו אתו, וה' שוכן בקרבו.** וגדעון היה לו ספק במלאך שהתראה אליו ובקש אות שיברר לו שהוא מלאך שה' שוכן בקרבו, וזה יתברר לו ע"י שיקבל מאתו קרבן שהמלאך לא יקבל קרבן וזובח לאלהים יחרם. וע"י שקבל מאתו קרבן ידע שה' שוכן בקרבו, כמ"ש ועשית לי אות שאתה מדבר עמי (שופטים ו'), משא"כ מלאך של מנוח לא קבל קרבן לעצמו כמ"ש ואם תעשה עולה לה' תעלנה (שם יג) כי היה שליח שאין אדוניו אתו.

והנה אמרו חז"ל שמכל דבור שידבר ה' נברא מלאך, ר"ל שכל דבור היוצא מאת ה' ר"ל גלות רצונו לעשות איזה דבר, תיכף יתהווה הדבר כי הוא אמר ויהי... וה' ינהיג לפעמים לפי סדרי הטבע שקבע מששת ימי בראשית עד ימי עולם, והכתות הממונים להנהיגה זו נקראו צבא ה', כמ"ש ברכו ה' כל צבאיו משרתיו עושי רצונו (תהלים קג). ולפעמים יצוה רצונו לשנות את הטבע וסדריה ואז יברא מלאך שנתן לו הכח לשנות את הטבע ולעשות נס להתנוסס...

וה' יעד בתורתו שאם ישמעו אל מצותיו יתן מטר ושובע ושלום וכל הטובות, אף שלפי הסדר המערכי יחויב שיהיה אז חרב ובצורת וכל רע, קשר ה' את סדרי הטבע בקשרים רוחנים שישתנו לפי מעשה בני אדם ושמירתם את מצות ה' או בעברם עליהם כן ישתנו אז סדרי המערכה לטוב או לרע, ומי הוא השליח הממונה מאתו יתברך אז לפעולות אלה לשנות את המערכה לפי מעשה בני אדם הבחיריים, בהכרח שהמעשים בעצמם שיעשו בני אדם כפי בחירתם הם המלאכים הממונים מאת ה' לשנות סדרי הטבע ולעשות טובות או רעות, שע"ז המליצו שמכל מצוה נברא מלאך...

ובמכת בכורות אמר ועברתי בארץ מצרים וכו' אני ה' ודרשו אנו ולא מלאך ובכ"ז כתוב ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף, והיה המשחית שליח שאדוניו אתו, שלא כדרך הדבר שאמר תמיד הנה יד ה' הויה במקנך ואמרו חז"ל שיד ה' הוא הדבר. ובדה"א (כ"א) באר זה במ"ש וישלח ידו המלאך ירושלים לשחתה, שפי' שמ"ש וישלח ידו היינו המלאך, שהמלאך המשחית נקרא ידו של השם והוא היה המשחית והיה שליח שאין אדוניו אתו, עיין בפרושי שם. ויש הבדל בזה, שהמלאך שאדוניו אתו יקרא בשם האדון, וחייבים לשמוע בקולו ומצותיו כי ה' דובר בו והממרה את פיו הוא כממרה את פי ה' בפניו שחטאו גדול מאד, אבל המלאך שאין אדוניו אתו הוא אין לו לצוות ולהזהיר ואין חייבים לשמוע מצותיו.

והנה בלכת ישראל במדבר כתיב וה' הולך לפניו לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך, ואמר ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל, נמצא שעמוד הענן והאש נקרא בשם מלאך האלהים שהיה הולך לפניו לשמרם ולהאיר להם כמ"ש פ' שם, והוא היה מלאך שאדוניו אתו וכמ"ש (במדבר יז) שמעו כי אתה ה' בקרב העם הזה וכו' ועננך עומד עליהם וכו', וע"כ היו משתחוים נכח עמוד הענן - שהשתחוו להאדון השוכן בו, ומלאך כזה יעד להם עתה במ"ש הנה אנכי שולח מלאך לפניך, שהוא מלאך שיהא מרכבה ומעון לשכינת ה' אשר ישכון בקרבו, שהשם אשר שמו בקרבו באמצעות מלאכו ישמור אותך בדרך ויביאך אל המקום אשר הכינותי.

... והמקובלים אמרו שהוא מיכאל אחד מן השרים הראשונים שהוא מלאך פניו, כמ"ש ומלאך פניו הושיעם (ישעיה סג), ולדעת חז"ל הוא מט"ט ששמו כשם רבו.

משא"כ אחר חטא העגל רצה לשלוח שליח שאין אדוניו אתו, רק שמסר בידו הכח לעשות נסים ולשדד הטבע לצרכם, ובאר שם כי לא אעלה בקרבך כי עם קשה עורף אתה פן אכלך בדרך, ר"ל כי יש הבדל בין הממרה פי מלך בפניו שזה נקרא מורד במלכות וענשו כבד מאד, ובין העובר על מצות המלך שלא בפניו שזה רק חטא פרטי וניתן למחילה. וע"כ אמר שאם יהיה שליח שאדוניו אתו כמו שיעד בפי' משפטים, אם יחטאו יחשב זה כמורד במלכות שמים בפניו ויתחייבו כליו, וע"כ לא אעלה בקרבך רק ימסור הכח להמלאך לשמרם ולהביאם אל הארץ, וע"כ לא צוה שם שישמעו בקולו, כי מלאך הזה אין לו ענין עם העם לצוותם או להזהירם, כי לא נשלח רק לשמרם ולהביאם אל הארץ ואין לו להביט על מעשיהם כלל.

Natural vs. Personal providence

<https://mizrachi.org/parashat-mishpatim-god-angel-jews-rav-ezra-bick/>

The **Ran**, as part of his answer to these questions, explains the metaphysical meaning of "angels" in the Torah. He explains that when God's actions in the world are in proportion to the causes in the world, this is described as being done by an angel, meaning by an agent who acts in accordance with rules. For instance, this would be true of any act of Divine Providence that took place within the laws of nature. For that reason, the **Rambam** states that the laws of nature are "angels," meaning agents of God's will. The same holds true of moral rules as well. The basic moral rule is reward and punishment; in other words, justice. By this rule, a

man gets what he deserves. If a man gets only what he deserves, whether reward for virtue or punishment for sin, he is under the providence of an “angel.” In other words, “angel” means the providence of rules, where the law of cause and effect holds. The effect cannot be greater than the causes. The angel does not diminish God’s responsibility for the effect, but merely signifies that the effect is according to the rules of nature or of Divine Providence.

By contrast, a direct action of God signifies a PERSONAL response of God to the human condition. Here, there is no necessity for proportion between cause and effect, as the law of cause and effect does not bind God. Causes are, in fact, irrelevant, since God Himself and His will are the only, and the direct, cause. The action could be attributed to God’s love, or to His anger, but in any event it is attributed to the personal care of God.

In this way the Ran explains the apparent contradiction between the two angels we have examined. If one sins, the rule says that one will be punished. The rules do not allow for pardon, since that violates justice. How could one’s condition be different than what one deserves? Pardon for sin, in the eyes of an “angel,” is like a match deciding to burn without friction, “pardoning” one who neglected to strike it. Hence, “he will not pardon your sins.” On the other hand, the punishment will always “fit the crime,” and therefore will probably not lead to total destruction. But if God is directly leading the Jews, and they, a stiff-necked people, rebel and not follow His ways, the possibility that “I devour you on the way” exists. Personal attention is a wonderful – but potentially exceedingly dangerous – thing...

We can now understand the message in our parasha. The exodus from Egypt was totally “non-angelic.” As Chazal put it (in the famous passage found in the Pesach Haggada), “I, and not an angel; I, and not a seraph; I, and not a messenger.” The miracles were neither in proportion to the spiritual state of the Jews, nor did they work through the forces of nature. But the goal of the exodus is to reach the Land of Israel, to settle in it, work the land, be responsible for developing it, and in general to lead a natural life under God’s providence according to the Torah. God, in our parasha, is not threatening to leave the Jews, but to relate, on a day-to-day basis, according to the rules of the Torah itself. This change is inherent in the giving of the Torah, a set of rules, and the entering into a covenant between the Jews and God, a contract which defines behavior. Moshe has no objection to this “angel;” on the contrary, it is the fulfillment of the Torah he is helping to bring and a necessary condition of life in the promised land, his goal...

All of these verses describe agents – My terror, the hornets – which will produce a result which to us appears miraculous. Even miracles are “angelic,” if they are deserved. Angelic providence, then, is not a negative form of providence; on the contrary, it is the goal of living a life according to Torah in a world with laws and rules. This is the first thing God explains after giving the “rules,” the mishpatim, which follow the decalogue itself.

The sin of the golden calf changed this, mandating not only angelic providence but the removal of direct personal providence which might have overridden the first at a time of great sin, especially a sin like the calf which was a personal rejection of God. God proposes therefore not only to send an angel, but to remove Himself from direct contact with the people. This Moshe rejects, for without the personal presence of God, he feels, there is no point in going to Eretz Yisrael and living under angelic providence. To this claim of Moshe God accedes.

Navi

בכור שור	רא"ש על התורה
הנה אנכי שולח מלאך. נביא שליח דליכא למימר מלאך ממש דלא אמר הקי לשלוח מלאך ממש עד שעשו העגל שאמר להם בכעס ולא קבלו אלא מלאך זה נביא:	הנה אנכי שולח מלאך לפניך. פירש"י מה שפי' אבל שמעתי פשט נאה מפי הר"ר דן אשכנזי אותו מלאך ר"ל נביא ובכמה מקומות מצינו שנקראו הנביאים מלאכים שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים:

<p>רלב"ג ביאור המלות על התורה</p> <p>מלאך. הוא נביא. כי הנביא יקרא מלאך כמו שזכרנו כמה שקדם:</p>	<p>שד"ל על שמות כ"ג:א</p> <p>...ונ"ל כדעת רלב"ג שהמלאך הוא נביא, והוא משה, ולפי שחטאו ונתעבבו במדבר לא הביאם הוא אל הארץ ומלא יהושע את מקומו</p>
--	---

במדבר כ - ויִרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרָיִם וַיָּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלֹאֲבֹתֵינוּ: וַנַּעֲקֶה אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קִלְנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה אֲנִי בְּקֶדֶשׁ עִיר קָצָה גְבוּלָה:

Moreh Nevuchim II:34

THE meaning of the Scriptural passage, "Behold I will send an angel before thee," etc. (Exod. xxiii. 20), is identical with the parallel passage in Deuteronomy which God is represented to have addressed to Moses at the revelation on Mount Sinai, namely, "I will raise them up a prophet from among their brethren," etc. (Deut. xviii. 18). The words, "Beware of him, and obey his voice," etc., said in reference to the angel, prove [that this passage speaks of a prophet]. For there is no doubt that the commandment is given to the ordinary people, to whom angels do not appear with commandments and exhortations, and it is therefore unnecessary to tell them not to disobey him. The meaning of the passage quoted above is this: God informs the Israelites that He will raise up for them a prophet, to whom an angel will appear in order to speak to him, to command him, and to exhort him; he therefore cautions them not to rebel against this angel, whose word the prophet will communicate to them. Therefore it is expressly said in Deuteronomy, "Unto him ye shall hearken" (Deut. xviii. 15); "And it shall come to pass that whosoever shall not hearken unto my words which he shall speak in my name," etc. (*ibid.* 19). This is the explanation of the words, "for my name is in him" (Exod. xxiv. 22). The object of all this is to say to the Israelites, This great sight witnessed by you, the revelation on Mount Sinai, will not continue for ever, nor will it ever be repeated. Fire and cloud will not continually rest over the tabernacle, as they are resting now on it: but the towns will be conquered for you, peace will be secured for you in the land, and you will be informed of what you have to do, by an angel whom I will send to your prophets; he will thus teach you what to do, and what not to do. Here a principle is laid clown which I have constantly expounded, viz., that all prophets except Moses receive the prophecy through an angel.

R. Shimshon Raphael Hirsch

<p>who, in any case, belonged, in no small or unimportant degree, to those measures and means which God used to fulfil the fate of Israel. Bearing in mind the verse in Numbers XX, where, by the term מלאך Moses is specifically to be understood (ויצאנו ממצרים) we think it is not far-fetched to take the "messenger of God" sent before Israel, of our verse here, too, to refer specially to Moses. In any case, it states here, that, just as their protection in the wandering through the wilderness was quite clearly, solely the direct work of the almighty power of God, so the taking possession of the Promised Land, אשר הכנתי which God had prepared quite specially as the land for the people of His Torah, was to be purely the work of the same Divine Power and not the achievement of human swords. — הכנתי the characteristics of the soil of Palestine, and the climate and physical properties which were accorded to the land, are all in accordance with the mission that the life of the nation based on the spirit of God and His Torah, was meant to develop. (cf. Deut. XI,10—12 and in conjunction with it, 13 et seq.; Jonah I,3 and expressions such as מחכים דא"י etc.).</p>	<p>המלאך הנזכר (Gen. XLVIII,16) that the term מלאך does not necessarily imply an individual, a human or superhuman creature, but may also be used for any contrivance which God arranges for some special purpose. One could have been able to take it here to mean "angel" or in the general meaning "Fate, Providence", literally "something sent", if V.21 & 22 did not speak of the obedience which is to be given to this מלאך and the instructions and orders of God which he has to transmit. We do not find that God sent His instructions and orders through an angel, and so we must, even if we do take it in that general sense, take it that Moses is specially to be understood by the term,</p>
---	---